

Vergaderjaar 2007–2008

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

Nr. 785

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 8 januari 2008

De vaste commissie voor Europese Zaken¹, de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken² en de vaste commissie voor Defensie³ hebben op 14 november 2007 overleg gevoerd met minister Verhagen van Buitenlandse Zaken en minister Koenders voor Ontwikkelingssamenwerking over:

- **het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 15 en 16 oktober 2007 (21 501-02, nr. 775);**
- **de agenda van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (inclusief Ontwikkelingszaken en Defensie) van maandag 19 en 20 november 2007;**
- **de brief van de minister voor Ontwikkelingszaken d.d. 5 oktober 2007 met het verslag van de informele bijeenkomst van EU-ministers voor Ontwikkelingssamenwerking van 21 en 22 september 2007 (21 501-02, nr. 772);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 16 oktober 2007 met het verslag van de vergadering in Evora, Portugal, van 28 en 29 september 2007 (21 501-28, nr. 41);**
- **de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 17 september 2007 over het BNC-fiche inzake de mededeling over de gemeenschappelijke EU-Afrika strategie (21 112-564, fichenr. 4);**

¹ Samenstelling:

Leden: Atsma (CDA), Van Bommel (SP), ondervoorzitter, Van der Staaij (SGP), Waalkens (PvdA), voorzitter, Van Baalen (VVD), Ormel (CDA), Spiess (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Jan Jacob van Dijk (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé Hamming (VVD), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Boekestijn (VVD), Jules Kortenhorst (CDA), Pechtold (D66), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Gill'ard (PvdA), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie).

Plv. leden: Jager (CDA), De Wit (SP), Van der Vliet (SGP), Vos (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Haverkamp (CDA), Van Gennip (CDA), Lempens (SP), Schermers (CDA), Knops (CDA), Jacobi (PvdA), Samsom (PvdA), Kuiken (PvdA), Teeven (VVD), Roemer (SP), Wilders (PVV), Nicolai (VVD), Jonker (CDA), Van der Ham (D66), Van der Burg (VVD), Duyvendak (GroenLinks), Van Leeuwen (SP), Ouwehand (PvdD) en Voordewind (ChristenUnie).

² Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Wilders (PVV), Waalkens (PvdA), Van Baalen (VVD), Çörüz (CDA), Ormel (CDA), voorzitter, Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé-Hamming (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA), Boekestijn (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Van Raak (SP), Gill'ard (PvdA) en Thieme (PvdD).

Plv. leden: De Wit (SP), Van der Vliet (SGP), De Roon (PVV), Vermeij (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Omtzigt (CDA), Jules Kortenhorst (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Jasper van

Dijk (SP), Ten Hoopen (CDA), Besselink (PvdA), Leerdam (PvdA), Arib (PvdA), Neppérus (VVD), Lempens (SP), Schermers (CDA), Griffith (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Koşer Kaya (D66), Jonker (CDA), Van Beek (VVD), Halsema (GroenLinks), Gesthuizen (SP), Samsom (PvdA) en Ouwehand (PvdD).

³ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Van Baalen (VVD), voorzitter, Ferrier (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Van Velzen (SP), Haverkamp (CDA), Blom (PvdA), ondervoorzitter, Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Kraneveldt-van der Veen (PvdA), Griffith (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA),

Willemse-van der Ploeg (CDA), Jacobi (PvdA), Boekestijn (VVD), Brinkman (PVV), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks) en Thieme (PvdD).

Plv. leden: Lempens (SP), Van der Vliet (SGP), Polderman (SP), Van Beek (VVD), Ormel (CDA), Jonker (CDA), De Wit (SP), Jan de Vries (CDA), Roefs (PvdA), Wolbert (PvdA), Smeets (PvdA), Arib (PvdA), Blok (VVD), Roemer (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Samsom (PvdA), Van der Burg (VVD), Wilders (PVV), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van der Ham (D66), Omtzigt (CDA), Teeven (VVD), Heerts (PvdA) en Ouwehand (PvdD).

- de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 20 september 2007 met de aanbieding van het fiche inzake de mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement «Nieuwe impulsen voor de Afrikaanse landbouw, voorstel voor samenwerking op continentaal en regionaal niveau voor ontwikkeling van de landbouw in Afrika» (22 112-566, fichenr. 1);
- de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 6 november 2007 met het BNC-fiche over de mededeling maritiem beleid (22 112-581, fichenr. 2);
- de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 6 november 2007 met het BNC-fiche over de mededeling klimaatverandering (22 112-581, fichenr. 1).

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Algemeen overleg in twee delen: eerste deel Algemene en Buitenlandse Zaken, tweede deel Ontwikkelingssamenwerking

Eerste deel: Algemene en Buitenlandse Zaken

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Ormel** (CDA) toont zich bezorgd over de rol die de EU zich bij de ruimtelijke maritieme planning toe-eigent, omdat die onder het nationale beleid dient te vallen. Nederland moet hierover zelfstandig bilaterale afspraken kunnen blijven maken. De regering steunt het actieplan van de Commissie op hoofdlijnen. Op welke punten wijkt het Nederlandse standpunt af van dat van de Commissie?

Het kabinet komt naar aanleiding van het werkprogramma van de Commissie met een prioriteitenlijst. Zullen aan deze lijst de voorstellen worden toegevoegd die niet voor de Raad Algemene Zaken en Externe betrekkingen (Razeb) van 14 december 2007 zijn afgerond?

Op 28 november wordt in Kosovo een Albanese vlaggendag gehouden. Deelt de minister de vrees dat dit destabiliserend zal werken?

De Commissie heeft de stabilisatie- en associatieovereenkomst met Servië geparafeerd. Hierdoor neemt de druk toe op de landen die zich verzetten tegen deze overeenkomst met Servië. Is het waar dat als gevolg daarvan het Verenigd Koninkrijk afziet van de eis van een onvoorwaardelijke koppeling tussen deze overeenkomst en de volledige medewerking van Servië aan het International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (verder: ICTY)? De heer Ormel zegt dat hij ervan uitgaat dat de regering geen slappe knieën krijgt en onverkort vasthoudt aan deze koppeling. Inwoners van Macedonië hebben een EU-visum nodig om naar Bulgarije en Griekenland te reizen. Daardoor worden de bewoners van dit land ernstig in hun bewegingsvrijheid beperkt. Is het mogelijk de visumplicht voor Macedonië te versoepelen?

De Franse president heeft op 13 november in een toespraak voor het Europees Parlement gesproken over het Franse defensiebeleid. Hoe verhouden zijn uitspraken zich tot het voornemen van de NAVO om de Nato Response Force (NRF) te verkleinen? Vindt de minister de plannen van de Franse president realistisch?

Mevrouw **Van Gennip** (CDA) vraagt of de EU van zins is een top met (landen uit) Zuid-Amerika te organiseren.

China lijkt langzamerhand afscheid te nemen van het adagium «geen inmenging in interne gelegenheden». Deelt de minister deze analyse? Zo ja, hoe speelt de EU daar dan op in?

Op de agenda voor de EU-China top dient een prominente plaats ingeruimd te worden voor de situatie in Birma. Verder dienen Intellectual Property Rights (IPR), markttoegang voor buitenlandse bedrijven, de

voortgang van de WTO-onderhandelingen, wisselkoersverhoudingen en anti-dumping aan de orde te komen.

Wordt de samenwerking op het terrein van innovatie en technologie op de EU-India top besproken? Zal op deze top verder ook worden ingegaan op de rol van India in de WTO?

Wat is de stand van zaken rond het vredesproces in het Midden-Oosten? Welke rol kan de EU hierbij spelen?

Mevrouw Van Gennip dringt erop aan dat de situatie in Pakistan op de Razez wordt besproken. De situatie in dit land is zo ernstig dat de raad met een brede verklaring moet komen. Op welke manier gaat de EU concreet bevorderen dat de Grondwet wordt hersteld, er vrije verkiezingen worden gehouden, de persvrijheid wordt hersteld en president Musharraf aftreedt als opperbevelhebber van het leger?

Nu VN-gezant Gambari niet is ontvangen door de junta van Birma, moet de EU zijn eisen, de vrijlating van politieke gevangenen, stopzetting van legeroffensieven en een verzoeningsdialoog, met extra maatregelen kracht bijzetten. Is de minister bereid om op de Razez te pleiten voor verdergaande EU-sancties tegen Birma?

Wat is de uitkomst van de conferentie van de buurlanden van Irak? Is op deze conferentie gesproken over de Irakese vluchtelingen binnen en buiten Irak?

De CDA-fractie steunt het kabinet in het tweesporenbeleid ten aanzien van Iran: dialoog aan de ene kant en tegelijkertijd verdergaande sancties boven de markt.

Vervolgens benadrukt mevrouw Van Gennip haar verontrusting over de situatie in Darfur en Tsjaad. Een oplossing voor Darfur lijkt nog steeds ver weg, gezien de onwil van de betrokken partijen om een vredesakkoord te sluiten. Wat was overigens het resultaat van de bijeenkomst in Sirte (Libië)? De ministers schrijven dat Nederland en de Scandinavische landen vooralsnog als enige toestemming hebben gekregen om een militaire bijdrage te leveren aan de VN-missie voor Darfur. Kunnen de ministers deze passage nader toelichten?

De heer **Van Bommel** (SP) vraagt of de Commissie van plan is om de toetredingsonderhandelingen met Turkije met twee hoofdstukken uit te breiden. Zo ja, hoe beoordeelt de minister dan depositie van de reflectiegroep. De reflectiegroep is immers speciaal opgezet om aan de bezwaren van Frankrijk tegen toetredingsonderhandelingen met Turkije tegemoet te komen.

De Commissie trekt beleid voor maritieme ruimtelijke planning en de communautaire arbeidswetgeving steeds meer naar zich toe. Dat is ongewenst en de regering zal dan ook moeten hamer op het belang van subsidiariteit en proportionaliteit.

Justitiële en politionele samenwerking dienen een nationale aangelegenheid te blijven. Voorstellen voor een Europees netwerk voor maritieme controle, een Europese kustwacht en geharmoniseerde sancties moet de regering dan ook afwijzen.

De voorbereidingen voor de EU-China top zijn geruime tijd aan de gang. Welke positie de Nederlandse regering daarbij inneemt, is echter nog steeds niet duidelijk. Welke onderwerpen komen aan de orde en welke standpunten neemt Nederland daarbij in? Hoe beoordeelt de regering de berichten over opschorting van het wapenembargo tegen China? Is zij verder bereid om de relatie van Afrika met China aan de orde te stellen? De Commissie oordeelt streng over Kosovo. Zo zou er sprake zijn van corruptie, mensenrechtenschendingen en bedreiging van de Servische minderheid. Welke gevolgen heeft dit voor de opstelling van de regering? Is er al iets te zeggen over de gesprekken die de trojka voert over een onderhandelde oplossing? Kunnen die voorkomen dat de Kosovaren op 10 december eenzijdig de onafhankelijkheid uitroepen?

In de geannoteerde agenda staat dat het onwenselijk is om eventueel af te sluiten associatie- en stabilisatieakkoorden te koppelen aan het vraagstuk Kosovo. Betekent dit dat andere partijen of landen die koppeling wel willen leggen?

Is de minister het eens met de analyse dat uitbreiding van de sancties tegen Iran, bijvoorbeeld met VN-sancties, ongewenst is omdat dit tot een onbeheersbare escalatie kan leiden?

Kan de minister een reactie geven op de recente aanvallen op Koerdische dorpen in Irak?

Gevolg van het uitroepen van de noodtoestand door president Musharraf is dat de moslimfundamentalisten meer invloed krijgen in Pakistan. Een aanwijzing hiervoor is het bericht dat Pakistaanse soldaten weigeren om op te treden tegen radicale islamisten. Hoe schat de minister de positie van het leger in?

Naar verluidt weten de Verenigde Staten niet waar de Pakistaanse kernwapens zijn opgeslagen. Als dat zo is, betekent dat dat het niet uitgesloten is dat kernwapens in verkeerde handen vallen als de chaos nog verder toeneemt. Houdt de regering rekening met deze mogelijkheid?

Ten slotte vraagt de heer Van Bommel naar de reden van het ontslag van de directeur van het Europees Defensieagentschap (EDA). Wat zegt dit ontslag over de ontwikkelingen rond dit agentschap? Het VK en Nederland zijn het blijkbaar nog steeds niet met Duitsland en Frankrijk eens over het concept «rapid response». Wat is de oorzaak van dit meningsverschil?

De heer **Van Baalen** (VVD) benadrukt dat China niet alleen de eigen mensenrechtensituatie moet verbeteren, maar ook in zijn buitenlandbeleid oog moet hebben voor de mensenrechtensituatie in landen waarmee het samenwerkt. Dat geldt niet alleen voor Birma, maar ook voor Afrikaanse landen als Zimbabwe.

Het is onvermijdelijk dat Kosovo onafhankelijk wordt. De reactie van Rusland is al even voorspelbaar: dit land zal in de Veiligheidsraad een veto uitspreken. Als Servië echter niet bereid is om zich neer te leggen bij de onafhankelijkheid van Kosovo, kan dit land geen lid worden van de EU. Deelt de minister deze opvatting?

De commandant van de Europese troepenmacht in Bosnië is somber over de toekomst van dit land. Naar zijn mening is de situatie in de regio zo instabiel dat het niet langer uitgesloten is dat zijn troepen in actie moeten komen. Hoe beoordeelt de regering de veiligheidssituatie in Bosnië?

Alleen als het Pakistaanse leger daaraan meewerkt, kan een oplossing voor de problemen van dit land worden gevonden. Deelt de minister deze inschatting van de rol van het Pakistaanse leger?

Ten slotte zegt de heer Van Baalen niet a priori tegen Nederlandse deelname aan een missie voor Darfur te zijn. Voorwaarde is wel dat Nederland de kosten daarvoor kan dragen. Is de minister het met hem eens dat ook het ministerie voor Ontwikkelingszaken aan deze missie zou moeten bijdragen?

De heer **Ten Broeke** (VVD) benadrukt dat de regering een veto moet uitspreken over de associatie- en stabilisatieakkoorden met Servië als dit land weigert om met het ICTY samen te werken.

In het Verdrag van Lissabon staat dat het uitgavenkader van de EU de gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt van de lidstaten en de Commissie. De Europese Rekenkamer kon echter ook dit jaar geen goedkeurende verklaring geven voor de uitgaven van de EU. Om te voorkomen dat dit in de toekomst weer gebeurt, moet de regering bij de andere lidstaten aandringen op de invoering van een lidstaatverklaring, waarin lidstaten verantwoording afleggen over beheer en besteding van Europees geld. Is de regering daartoe bereid?

In de geannoteerde staat dat de regering zich zorgen maakt over de rol van de EU bij de maritiem ruimtelijke planning. De heer Ten Broeke stelt

dat dit niet genoeg is en dat de regering ervoor dient te zorgen dat de lidstaten hiervoor verantwoordelijk blijven. Dat hier recht wordt gedaan aan het subsidiariteitsbeginsel is voor Nederland des te belangrijker, nu er wordt gedacht aan de aanleg van eilanden voor de kust.

De regering schrijft nog geen opvatting te hebben over het werkprogramma van de Commissie. Dat is een goede zaak, want hier is eerst de Tweede Kamer aan zet.

Hoe beoordeelt de regering de recente uitspraken van president Sarkozy over de Europese defensie?

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt wat volgens de regering het geëigende moment is om aanvullende sancties tegen Iran in te stellen. Welke invloed hebben de rapporten die El Baradei en Solana in december uitbrengen op de beslissing van de regering? Hoe zal de regering bijvoorbeeld reageren als zij pleiten voor uitstel van nieuwe sancties? Gordon Brown heeft onlangs gezegd dat EU-sancties tegen Iran ook nodig zijn als Iran steun blijft verlenen aan terroristische organisaties. Vertolkte hij daarmee de opvatting van de EU?

De regering is van mening dat EU-sancties aan dienen te sluiten op de sancties die de VS hebben ingesteld. Betekent dit dat de regering net als de VS wil dat de Republikeinse Garde op de zwarte lijst van terreurorganisaties wordt geplaatst? Zo ja, heeft zij hiervoor dan binnen de EU medestanders gevonden?

Er vinden binnenkort verschillende EU-toppen met buurlanden van Birma plaats. Kan de minister toezeggen dat de situatie in Birma op de agenda van deze toppen staat? Hoe reëel is verder de mogelijkheid dat de Veiligheidsraad een bindende resolutie aanneemt met daarin een tijdpad voor de implementatie van de eisen van Gambari? Overweegt de EU om desnoods zelfstandig sancties tegen Birma in te stellen?

De EU heeft een speciale gezant voor Birma aangesteld. Wat worden zijn taken?

Het lot van Afghanistan is onlosmakelijk verbonden met dat van Pakistan. Als de situatie in Pakistan verslechtert, heeft dat dan ook ernstige gevolgen voor de veiligheidssituatie in Afghanistan. Op welke manier houdt de regering hiermee rekening in haar beleid? Hoe beoordelen andere lidstaten het Nederlandse beleid voor Afghanistan en Pakistan? De regering van Sudan schendt keer op keer de internationale afspraken over Darfur. Het is dan ook de hoogste tijd dat er bovenop het wapenembargo sancties tegen dit land worden ingesteld. Bereid de EU sancties voor en, zo ja, waaruit zullen die dan bestaan? Vervolgens vraagt mevrouw Peters hoe Nederland zich zal opstellen tegenover Sudan en Congo als deze landen acte de présence geven op de top EU-Afrika? Waaruit bestaat het conflict tussen enerzijds het VK en Nederland en anderzijds Duitsland en Frankrijk over het rapid response-concept? Hoe verhoudt dit concept zich tot de NRF?

De heer **Waalkens** (PvdA) wijst op de zorgen over het afglijden van de politieke dialoog in Macedonië. Is het mogelijk om het tij te keren door dit land nauwer bij de EU te betrekken, bijvoorbeeld door de visumplicht voor dit land te versoepelen? Dat zou in ieder geval voorkomen dat Macedonische jongeren in een totaal isolement terechtkomen.

Mensenrechten, internationale en regionale ontwikkelingen en klimaatbeleid moeten structureel geagendeerd worden voor gesprekken van de EU met China. Is de regering daartoe bereid? Zal zij verder bevorderen dat Birma prominent aan de orde komt op de EU-China top?

Zimbabwe moet uiteraard een belangrijk gespreksonderwerp worden op de top EU-Afrika. In die gesprekken zullen ook de regeringen van de buurlanden van Zimbabwe op hun verantwoordelijkheid moeten worden gewezen.

De minister van Buitenlandse Zaken heeft eerder terecht uitgesproken dat een beperking van de levering van brandstof aan de Gazastrook niet proportioneel zou zijn. Hij zou dan ook alleen maar consequent zijn als hij die uitspraak herhaalt nu Israël daadwerkelijk tot zo'n beperking is overgegaan. Zal hij in de Radeb pleiten voor een veroordeling van deze Israëlische maatregel?

El Baradei moet zijn rapport verdedigd hebben, voordat er wordt besloten om Iran al dan niet extra sancties op te leggen. De heer Waalkens zegt dat zijn fractie pas een besluit neemt over extra sancties als zij dit rapport heeft bestudeerd.

Pakistan glijdt steeds verder weg. Het is dan ook goed dat de regering heeft besloten om de ontwikkelingshulp op te schorten. Zal zij proberen om ook andere EU-lidstaten te bewegen hun ontwikkelingsrelatie met Pakistan tijdelijk stil te leggen? Verder zou het een goede zaak zijn als de raad met een verklaring over Pakistan komt.

In de media is het bericht verschenen dat de minister van Buitenlandse Zaken heeft opgeroepen tot strengere VN-sancties tegen de regering van Sudan. Is dit bericht waar? Zo ja, zal hij dan op de Radeb ook pleiten voor EU-sancties tegen deze regering?

Ten slotte benadrukt de heer Waalkens dat de onderbesteding van het budget voor Galileo teruggeven moet worden aan de lidstaten. Verder zal de Commissie Galileo in de toekomst moeten financieren uit haar huidige budget en zal zij moeten blijven zoeken naar mogelijkheden voor publiek-private samenwerking.

Antwoord van de bewindslieden

De **minister van Buitenlandse Zaken** zegt het Europese maritieme beleid op hoofdlijnen te steunen. Alleen op het punt van de maritieme ruimtelijke planning verschilt de regering met de Commissie van mening. Zij vindt namelijk dat die planning ingevolge het subsidiariteitsbeginsel aan de lidstaten moet worden overgelaten. In reactie hierop heeft de Commissie aangegeven dat zij naar dit specifieke onderdeel nadere studie zal verrichten. Waartoe de raad uiteindelijk beslist, is afhankelijk van de vraag of voldoende lidstaten zich achter het Nederlandse standpunt scharen.

Zoals gebruikelijk ontvangt de Kamer medio december de kabinetsreactie op het werkprogramma van de Commissie. Vervolgens kan begin 2008 worden gesproken over de selectie van de prioriteiten door de regering. Zo nodig zal in de kabinetsreactie terug worden gegrepen op commissievoorstellen uit 2007.

Landen die tot de EU toetreden, zijn verplicht om zich te houden aan de EU-regels voor visumfaciliteiten. Gebeurt dat niet, dan kan dat immers leiden tot de instroom van illegalen. Roemenië en Bulgarije dienen hun visumbeleid voor Macedonië dan ook aan te passen aan de EU-eisen. Hieraan valt niets te veranderen, ook al zou versoepeling wellicht goed zijn voor de beeldvorming over de EU in Macedonië.

De Turkse regering is tevreden over de uitkomst van de buurlandenconferentie over Irak, omdat daar uitgebreid aandacht is besteed aan terrorismebestrijding. Verder heeft de EU duidelijk gemaakt onverkort vast te houden aan haar opvatting dat de PKK een terroristische organisatie is, waartegen Turkije gerechtigd is op te treden. Tegelijkertijd pleit de EU voor een gezamenlijke strategie van Irak en Turkije voor de bestrijding van de PKK. Uitkomst van de diplomatieke inspanningen van de VS en de EU is dat Irak en Turkije hun grens strenger gaan controleren; Irak PKK-leiders die door Interpol worden gezocht, zal arresteren; het veiligheidsakkoord tussen Irak en Turkije wordt geïmplementeerd en er afspraken zullen worden gemaakt over invulling van het begrip «hot pursuit». Het is de verwachting dat Turkije hierdoor over voldoende middelen beschikt om

zich adequaat te kunnen verdedigen en besluit om af te zien van een inval in Iraaks Koerdistan.

Het optreden van Hamas in de Gazastrook is een bevestiging van de opvatting van de regering dat Hamas een terroristische organisatie is. Een en ander laat onverlet dat de regering een tegenstander is van het beperken van de nutsvoorzieningen in de Gazastrook. Dat zou niet proportioneel zijn, aangezien hierdoor de hele bevolking wordt getroffen en niet diegenen die verantwoordelijk zijn voor de beschietingen van Zuid-Israël met Qassam-raketten. De minister tekent hierbij aan dat over deze afsluiting een procedure loopt bij het Israëlische hooggerechtshof; in Israël is deze maatregel dus ook omstreden. Het Portugese voorzitterschap heeft verder in een recente verklaring namens de EU bij Israël aangedrongen op het ontzien van de burgerbevolking in de Gazastrook.

Antidumping, de WTO en de wisselkoersen staan op de agenda van de EU-China top. Over deze onderwerpen zal dus zeker worden gesproken. Doel van de EU-China top is het versterken van de handelsrelaties. Tegelijkertijd is de top een instrument voor de EU om de mensenrechten en het milieu aan de orde te stellen. Voor Nederland is het ten slotte heel belangrijk dat op de top kan worden geprobeerd om China te betrekken als verantwoordelijke en strategische partner bij de internationale gemeenschap. Het is dan ook onvermijdelijk dat er over Afrika in het algemeen, Birma, Sudan en Zimbabwe zal worden gesproken. Deze gesprekken kunnen wel degelijk vruchtbaar zijn, omdat China voorstander is van een multipolaire wereld en zijn verantwoordelijkheid als grote speler op het wereldtoneel dus wel moet nemen.

De minister zegt dat de EU en China duidelijke afspraken moeten maken over hechtere samenwerking, duurzame ontwikkeling en schuldverlichting voor Afrikaanse landen. Met het oog op de klimaatconferentie op Bali zal het klimaat uiteraard ook een belangrijk gespreksonderwerp zijn. Hij merkt vervolgens op dat China hoogstwaarschijnlijk Taiwan, de versoepeling van het wapenembargo en de toekenning van de status van markteconomie aan de orde zal stellen. De opvattingen van de regering over deze onderwerpen zijn onveranderd.

De VN-mensenrechtenrapporteur voor Birma, Pinheiro, onderzoekt de mensenrechtenschendingen. Verder heeft de EU besloten om Piero Fassino als speciale EU-afgezant voor Birma aan te stellen. Hij heeft tot taak om het werk van VN-gezant Gambari te ondersteunen. Omdat de aanstelling van Fassino bedoeld is ter ondersteuning van de activiteiten van de VN, heeft die aanstelling de steun van de regering. De regering is namelijk van mening dat de VN hier het voortouw moet nemen.

Aanscherping van de EU-sancties behoort wat Nederland betreft zeker tot de mogelijkheden als blijkt dat de situatie in Birma niet verbetert. Of dat het geval is, moet blijken uit de rapportages van Gambari.

De minister merkt op dat er op dit moment enkele lichtpuntjes zijn, zoals de ontmoeting van Aung San Suu Kyi met de minister van Arbeid en de toestemming die zij heeft gekregen om met de leiding van haar partij te spreken. Negatief is daarentegen dat de hoogste vertegenwoordiger van de Verenigde Naties in Birma, Charles Petrie, het land is uitgezet. Het is al met al zaak voor de internationale gemeenschap om de Birmese regering onder druk te blijven zetten. De EU en Nederland doen dat door China te wijzen op zijn verantwoordelijkheid voor de situatie in Birma.

Binnen de Veiligheidsraad kon tot nu toe geen overeenstemming worden gevonden over een wapenembargo tegen Birma. China blokkeert namelijk een dergelijke resolutie. Verder is ook India niet van plan om sancties in te stellen of te ondersteunen. Het is, gezien de opstelling van China en India, dan ook een stap vooruit dat de Asean op instigatie van Singapore en Indonesië het optreden van de Birmese regering scherp heeft veroordeeld.

Belangrijkste onderwerp op de EU-India top is uiteraard economische samenwerking. Daarnaast zal zeker ook ingegaan worden op het milieu en

kinderarbeid. De minister benadrukt dat India wel degelijk stappen zet bij de bestrijding van kinderarbeid. Zo is de wetgeving aangescherpt, is er een nationale commissie in het leven geroepen voor de bescherming van kinderrechten en probeert de regering om meer kinderen onderwijs te laten volgen, onder meer door het aanbieden van schoolmaaltijden. Ten slotte kondigt de minister aan dat hij bij binnen de EU een pleidooi zal houden voor maatregelen tegen de import van goederen die met kinderarbeid zijn geproduceerd.

Het doel van de EU is het herstel van de rechtsorde in Pakistan, de vrijlating van politieke gevangenen en vrije verkiezingen. Deze drie hangen nauw samen. De aankondiging van president Musharraf dat op 9 januari verkiezingen gehouden worden, is dan ook niet genoeg. De legitimiteit van de regering die dan gekozen wordt, is immers in belangrijke mate afhankelijk van de vraag of de oppositie de ruimte heeft gekregen om een volwaardige verkiezingscampagne te voeren en de media in alle vrijheid hun werk hebben kunnen doen.

Het is van groot belang dat de internationale gemeenschap met Pakistan in gesprek blijft. In die gesprekken moet echter wel een duidelijk signaal worden gegeven. Het zou daarom een goede zaak zijn als besloten wordt tot een raadsverklaring over Pakistan.

De regionale context is uiteraard van belang voor de situatie in Afghanistan en voor het optreden van de internationale gemeenschap in dat land. Tegelijkertijd is het ongewenst om de situatie in Pakistan bepalend te laten zijn voor de Nederlandse beslissing om langer in Uruzgan te blijven en meer in het algemeen voor het optreden van de NAVO in Afghanistan. Het is het standpunt van de regering dat de stabilisatie- en associatieovereenkomst met Servië pas kan worden geratificeerd als Servië volledig meewerkt met het ICTY.

Dat doet Servië niet en daarom heeft Nederland bij de Commissie bezwaar aangetekend tegen het paraferen van deze overeenkomst. De Commissie kan overigens zelfstandig beslissen om wel of niet te paraferen. Zij heeft voor het eerste gekozen, omdat de onderhandelingen met Servië waren afgerond. Daarbij gaat de Commissie in de ogen van de regering voorbij aan het feit dat het paraferen van deze overeenkomst ook politieke betekenis heeft. Del Ponte, de hoofdaanklager van het ICTY, heeft nog niet het signaal gegeven dat Servië volledig meewerkt en dat betekent dat Nederland vooralsnog de stabilisatie- en associatieovereenkomst niet zal ratificeren. Bij deze beslissing speelt de Servische houding ten opzichte van Kosovo geen rol, omdat de situatie in Kosovo op haar eigen merites moet worden beoordeeld.

De Contactgroep voor Kosovo rapporteert 10 december aan de VN-Veiligheidsraad. De indruk lijkt gerechtvaardigd dat er te weinig vooruitgang wordt geboekt, omdat beide partijen zich hebben ingegraven. De minister benadrukt dat de EU geen voorschot moet nemen op de situatie die na 10 december en het mogelijke mislukken van de onderhandelingen kan ontstaan. Zou de EU dat wel doen, dan is waarschijnlijk geen van de partijen nog bereid om zich maximaal in te spannen voor een akkoord. De politieke situatie in Bosnië is zorgelijk, zeker nu het onmogelijk is gebleken om een akkoord over de politiehervormingen te bereiken. Het Nederlandse beleid is erop gericht om de internationale gemeenschap zich achter de hoge vertegenwoordiger te laten scharen en te voorkomen dat de Dayton-akkoorden worden ondermijnd. Nederland is bereid om op verzoek van de hoge vertegenwoordiger maatregelen te overwegen tegen die Bosnische leiders die door hun onwil de staatsstructuur van Bosnië op uithollen.

De commandant van Eufor, generaal Reith, heeft drie voorwaarden verbonden aan de mogelijke beëindiging van operatie Althea:

- er moet voldaan zijn aan de militaire bepalingen uit Annex 1a bij het Dayton-akkoord;

- het bureau van de hoge vertegenwoordiger moet gesloten kunnen worden;
- de regio moet stabiel zijn.

Op dit moment is slechts aan de eerste voorwaarde voldaan. Beëindiging van de missie is dan ook niet aan de orde.

Het standpunt van de regering over Iran is onveranderd, ook na de uitspraken van Gordon Brown. Zoals bekend is de regering bereid om aanvullende sancties tegen Iran te overwegen die aansluiten op die van de VS. Een en ander laat onverlet dat de Nederlandse inzet erop is gericht om langs diplomatieke weg te bevorderen dat Iran de resoluties van de Veiligheidsraad onverkort en onverwijld uitvoert. De minister zegt niet vooruit te willen lopen op de inhoud van eventuele aanvullende sancties. De regering houdt vast aan haar standpunt dat de acht hoofdstukken die door de Razeb relevant zijn verklaard voor het Ankara Protocol gesloten blijven totdat Turkije aan zijn verplichtingen voldoet onder het Ankara Protocol. Tot die tijd kunnen de andere hoofdstukken niet gesloten worden. Op de Razeb zal worden gesproken over het mandaat van de reflectiegroep.

Het standpunt dat de minister van Financiën over de lidstaatverklaring heeft ingenomen, is onveranderd. De staatssecretaris van Buitenlandse Zaken zal dit standpunt naar voren brengen op de Begrotingsraad van 23 november.

Het rapid response-concept van de EU concurreert niet met de NRF, omdat de omvang van de NRF veel groter is en de NRF, in tegenstelling tot het EU-concept, bedoeld is voor operaties in het hoogste geweld-spectrum.

Er was voor het ontslag van de chief executive van het EDA geen andere reden dan dat zijn termijn was afgelopen. Hij is inmiddels opgevolgd door de Duitser Alexander Weis. Deze wisseling van de wacht is geen reden voor de regering om een andere opstelling tegenover het EDA in te nemen.

De minister zegt het ten slotte toe te juichten dat president Sarkozy toenaadering zoekt tot de NAVO, omdat de terugkeer van Frankrijk in de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO een belangrijke versterking van deze organisatie is. Verder is het een goede zaak dat hij de Europese defensie nieuw elan wil geven door de planning en de uitvoering van operaties te verbeteren, de samenwerking op materieel gebied te versterken en de samenwerkingsmogelijkheden van de verschillende strijdmachten te vergroten.

De **minister voor Ontwikkelingssamenwerking** zegt dat zijn zorgen over Sudan groot zijn, niet alleen vanwege de situatie in Darfur, maar ook vanwege het vastlopen van de onderhandelingen tussen Noord en Zuid. Het was de hoop dat enige vooruitgang kon worden geboekt door de commissie die president al-Bashir namens Noord-Sudan en vicepresident Kiir namens Zuid-Sudan hadden ingesteld. Deze commissie heeft zich onder meer gebogen over de olierijke provincie Abiye. Nadat gebleken was dat de commissie niet tot overeenstemming kon gekomen, zijn de VS gevraagd om te bemiddelen.

De situatie in Sudan komt in het kader van de Razeb zeker aan de orde, omdat de EU pogingen onderneemt om de verschillende rebellengroeperingen in Darfur te verenigen. De bijeenkomst in Sirte had namelijk onder meer een onfortuinlijke start, doordat niet alle rebellengroeperingen vertegenwoordigd waren. De bijeenkomst in Sirte wordt op initiatief van de regering van Zuid-Sudan in Sudan zelf voortgezet. Wellicht dat de betrokken partijen hier een stap in de richting van een oplossing kunnen zetten. De minister benadrukt dat voorkomen moet worden dat de ontplooiing van de Eufor Tchad/RCA-missie stagneert door de verdeel- en heerspolitiek van de Sudanese regering. Om druk te zetten op deze regering

moeten sancties zeker worden overwogen. De regering zal deze mogelijkheid dan ook aan de orde stellen in de Razeb.

Nederland zet zich als voorzitter van de Core Coordinating Group in voor de wederopbouw van Darfur. Wederopbouw is belangrijk om ook de rebellenleiders te bewegen in het belang van de bevolking van Darfur constructief mee te werken aan de vredesonderhandelingen. Wederopbouw is immers alleen goed mogelijk is een vredessituatie.

De Kamer heeft een brief van de regering ontvangen over haar intentie om de mogelijkheid van militaire deelname aan de missie voor Darfur te onderzoeken. De Sudanese regering heeft inmiddels positief gereageerd op een mogelijke Nederlandse deelname, maar hieruit valt zeker niet af te leiden welke conclusies de regering uit het onderzoek zal trekken. De brief van de regering is geen verkapte artikel-100-brief.

Eventuele deelname aan een militaire missie voor Sudan zal, zoals gebruikelijk bij dergelijke missies, door het ministerie van Defensie zelf of uit de algemene middelen moeten worden gefinancierd.

Ten slotte merkt de minister op dat de ontwikkelingshulp met Pakistan is opgeschort, behalve de hulp die is gericht op het bevorderen van eerlijke verkiezingen. Verder heroverwogen inmiddels ook Duitsland en het VK hun steun aan Pakistan.

Tweede deel: Ontwikkelingssamenwerking

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Irrgang** (SP) verzoekt de minister de agenda van de Razeb in de toekomst zo veel eerder als mogelijk naar de Kamer te sturen.

Hij spreekt vervolgens zijn waardering uit voor de inspanningen van de minister voor de versnelde invoering van het Generalized System of Preferences plus programma (verder: GSP-plus). Is het mogelijk om dit programma op 1 januari 2008 in te voeren om te voorkomen dat er een gat valt tussen het GSP-plus en het Cotonou-verdrag.

Dat de Commissie het GSP-plus niet openstelt voor niet-MOL's (MOL: minst ontwikkelde landen) is in strijd met het «most favorite nation»-beginsel en de regels van de WTO. Gezien de ernstige gevolgen hiervan kondigt de heer Irrgang aan dat zijn partij hiertegen een klacht zal indienen bij de WTO.

Zal de minister zich ervoor inzetten dat aan een overeenkomst in het kader van de EPA-onderhandelingen (Economic Partnership Agreement) over goederen niet de voorwaarde wordt verbonden dat op een later tijdstip ook over diensten moet worden onderhandeld? Die keuze moet aan de Afrikaanse landen worden gelaten.

De EU-Afrika Strategie lijkt vooral gericht op Europese belangen en niet zozeer op die van Afrika. Datzelfde geldt voor het Europese ontwikkelingsbeleid, want dat richt zich vooral op infrastructuur en niet op millenniumdoelen als gezondheidszorg en onderwijs. Samen met de Afrikaanse Unie is een actieplan opgesteld. Is de minister bereid om dit actieplan naar de Kamer te sturen?

De neutraliteit van de vredesmacht in Tsjaad mag niet ter discussie komen te staan. Het is dan ook zorgelijk dat Kingsley Amaning, humanitair coördinator van de VN, zich onlangs publiekelijk afvroeg of neutraliteit nog wel mogelijk is. Is de minister bereid om in het verlengde hiervan in de Razeb de rol van oliemaatschappijen in deze regio aan de orde te stellen?

Ten slotte benadrukt de heer Irrgang de nadelige gevolgen van de huidige Europese landbouwpolitiek voor de landbouwontwikkeling in Afrika. Zal de minister dit punt nogmaals onder de aandacht brengen op de Razeb.

Mevrouw **Ferrier** (CDA) wijst op de uitspraak van de regering dat het brede instrumentarium veel mogelijkheden biedt voor verbetering van de coherentie tussen veiligheid en ontwikkeling. Kan de minister echter ook

aangeven wat die uitspraak voor de praktijk van de EU-politiek betekent? Is men bijvoorbeeld bereid om de bescherming van de vluchtelingenkampen in Darfur te versterken door politie in te zetten?

Welke criteria en uitgangspunten hanteert de EU in haar politieke dialoog met regeringen van fragiele staten?

De situatie in Somalië hoort op de agenda van de Radeb te staan. Meer in het bijzonder zal men in moeten gaan op:

- de vluchtelingenproblematiek;
- de toegang tot humanitaire en medische hulp;
- de juridische status van de Ethiopische troepen in Somalië;
- de rol van de speciale VN-gezant voor Somalië.

Is de minister bereid om deze onderwerpen alsnog voor de Radeb te agenderen?

De Commissie heeft bij de EPA's gekozen voor een pragmatische aanpak: waar mogelijk EPA's afsluiten en zo nodig de reikwijdte beperken tot goederen. Hoe gaat men in zo'n beperkte overeenkomst echter om met diensten? Behouden landen die een EPA hebben afgesloten, de mogelijkheid om hun markten te beschermen?

Mevrouw Ferrier steunt de opvatting dat de ACS-landen (Afrika, Caraïben en Stille Oceaan) die niet voor 1 januari 2008 gebruik kunnen maken van het aanbod van de Commissie voor vrije markttoegang tot de EU, er wat betreft hun markttoegang niet op achteruit mogen gaan. Wat doet de minister als zij er toch op achteruitgaan?

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt welke niet-MOL's erop achteruit gaan als zij na 1 januari gebruik moeten maken van de terugvaloptie van het Algemeen Preferentieel Systeem (APS). Welke economische sectoren van deze landen worden getroffen?

De EU biedt tijdens de milieutop op Bali een mondiale alliantie voor klimaatverandering aan. Dat zou een goed initiatief zijn, ware het niet dat de EU hiervoor slechts het schamele bedrag van 50 mln. vrijmaakt, terwijl de eerste berekeningen laten zien dat er 50 mld. dollar per jaar nodig is voor milieuadaptatie. Dat de EU hiervoor niet meer geld beschikbaar stelt, is des te zorgelijker, omdat India en China inmiddels kenbaar hebben gemaakt dat zij geen afspraken willen maken over de post-Kyoto periode als de grote vervuilende landen niet bereid zijn om een relatief grote bijdrage te leveren de kosten voor milieuadaptatie. Zal Nederland zich er sterk voor maken dat in de raadsconclusies wordt opgenomen dat voor de milieuadaptatiekosten geldt: de vervuiler betaalt? Mevrouw Peters benadrukt dat de financiering van die kosten bovenop de ODA moet komen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) merkt op dat het Europese milieubeleid goed afsteekt bij dat van andere landen. Het is dan ook niet nodig om verder voor de muziek uit te gaan lopen, bijvoorbeeld door een mondiale alliantie voor klimaatverandering voor te stellen.

Het broeikas effect zal ertoe leiden dat sommige landen en streken vaker door overstromingen worden getroffen. Nederland moet dan ook voorkomen dat ontwikkelingsgeld in dit soort streken wordt geïnvesteerd. Dat is immers gewoon voorspelbare kapitaalvernietiging. Om de risico's van overstromingen voor ODA-investeringen beter in te schatten, kan gebruik worden gemaakt van de rapporten van verzekeringsanalisten. Is de minister bereid om deze suggestie van de VN over te nemen?

De VVD-fractie is een tegenstander van de komst van Mugabe naar de EU-Afrika top. Om de aanwezigheid van de Nederlandse regering op een top met Mugabe te rechtvaardigen, zal de top een succes moeten worden. Dat succes zal er onder meer uit moeten bestaan dat de migratie uit Afrika naar Europa en terugnameovereenkomsten hoog op de agenda komen te staan.

De EPA's zullen uiteraard WTO-conform moeten zijn. Deelt de minister de zorgen van eurocommissaris Mandelson hierover?

Niet alleen NGO's, maar ook het ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking lijken zich terughoudend op te stellen tegenover de aanwezigheid van militairen in crisisgebieden en fragiele staten. Er is blijkbaar nog steeds sprake van de oude tegenstelling tussen «sandalen en soldaten». Hoe denkt de minister het cultuurverschil tussen het ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking en het ministerie van Defensie te overbruggen? Verdient het ministerie van Defensie niet meer waardering voor zijn inspanningen?

De heer **Waalkens** (PvdA) benadrukt dat de Commissie landen niet mag dwingen om een EPA af te sluiten. Dat wil overigens niet zeggen dat de PvdA-fractie een tegenstander is van EPA's. Het is immers ongewenst dat markten worden geopend, zonder dat daaraan randvoorwaarden zijn verbonden.

De Commissie stelt als compromis voor dat met landen ook gedeeltelijke EPA's kunnen worden afgesloten. Dat wil zeggen dat diensten hiervan worden uitgesloten en dat er goederenakkoorden worden afgesloten. Welke gevolgen heeft dat voor de diensten? Wordt de looptijd van de goederenakkoorden verkort?

De Commissie zegt dat landen met wie een EPA wordt afgesloten, er niet op achteruit mogen gaan. Kan zij dit echter ook garanderen?

De Commissie wil EPA's en eventueel goederenakkoorden afsluiten met kleinere regio's en soms zelfs met individuele landen. Om hiervan een succes te maken is de regionale integratie van markten en regionale samenwerking essentieel. Hoe kan Europa dat echter bevorderen? Zou de EU eigenlijk niet moeten afzien van het afsluiten van EPA's als die regionale integratie nog niet is geregeld?

Samenwerking tussen Afrika en de EU bij landbouwontwikkeling is van groot belang, gezien de gevolgen die de opwarming van de aarde heeft voor landen in sub-Sahara Afrika. Landbouwontwikkeling hoort dan ook een steunpilaar te zijn van armoedebestrijding en voedselzekerheid. Welke bijdrage zal Nederland daaraan leveren? Nederland zal zich in het bijzonder sterk moeten maken voor de afschaffing van de Europese landbouwsubsidies.

De Nederlandse kippenindustrie haar restproducten af in Ghana. Dit heeft desastreuze gevolgen voor de lokale kippenboeren. Is het mogelijk om hieraan iets te doen?

De top op Bali moet een succes worden. Dat is alleen mogelijk als de vervuilende landen bereid zijn om het leeuwendeel van de adaptatiekosten voor hun rekening te nemen. Een en ander laat onverlet dat ook opkomende economieën als India en China hun verantwoordelijkheid moeten nemen.

Antwoord van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking

De **minister** zegt dat de onderhandelingen de gedeeltelijke ontmanteling van de EPA's tot resultaat hebben. Hierdoor en door de druk van onder meer Nederland en de ontwikkelingslanden lijkt langzamerhand een andere richting te worden ingeslagen. Een en ander betekent overigens zeker niet dat de EPA's van tafel zijn. Dat is een goede zaak, omdat, de EPA's immers een belangrijk middel zijn om regionale samenwerking en economische ontwikkeling in de ACS-regio's te stimuleren. Regionale samenwerking is een zeer complex proces en daarom heeft de Commissie terecht gekozen voor een meer pragmatische aanpak.

Positief aan de pragmatische aanpak van de Commissie is dat de EU de armste landen, of zij nu wel of niet onder een ACS-regio vallen die een akkoord met de Unie heeft gesloten, geen eisen voor de markttoegang zal opleggen. Verder is het ook een goede zaak dat de niet-MOL's onder de ACS-landen niet gedwongen zullen worden om hun markten volledig te openen: zij mogen 20% van de uitvoer uit de EU uitzonderen. Dat biedt

bijvoorbeeld een land als Ghana de mogelijkheid om zijn kippensector te beschermen.

Het is de wens van de regering dat in een goederenakkoord met een ACS-land of een subregio van ACS-landen opgenomen wordt dat men volledig vrije markttoegang tot de EU heeft. Als deze bepaling niet zou worden opgenomen, zou men er na 1 januari 2008 immers op achteruit gaan in vergelijking met de handelspreferenties van het Cotonou-verdrag. Nederland zal zich hiervoor hard maken op de Razed en in andere internationale fora. De Commissie zal op korte termijn meer informatie geven over de landen waarmee een goederenakkoord wordt gesloten. Het is de verwachting dat met de niet-MOL's EPA's kunnen worden gesloten en dat de status quo rond de MOL's blijft bestaan.

Het GSP-plus is een onderdeel van het GSP-systeem. De EU-verordening hiervoor loopt tot en met 2008. Een ACS-land dat zich kwalificeert, moet uiteraard tot het GSP-plus worden toegelaten. Op dit moment heeft alleen de Seychellen zich voor het GSP-plus gekwalificeerd. Dat het tot nu toe bij één land is gebleven is overigens niet helemaal onverwacht, omdat een land hiervoor aan 26 conventies moet voldoen. Na de Seychellen komen als eerste Ghana en Ivoorkust in aanmerking voor het GSP-plus. De discussie over deze landen is echter nog niet afgerond. De minister benadrukt dat Nederland bereid is om hierbij zo veel mogelijk flexibiliteit te betrachten, maar dat dit zeker niet geldt voor alle zuidelijke EU-lidstaten. Verder maakt ook een aantal ontwikkelingslanden hiertegen bezwaar. Inzet van de regering is dat de Razed het aanbod van de Commissie voor vrije markttoegang na 1 januari 2008 voor niet-MOL's accepteert. Verder vindt de regering dat niet getornd mag worden aan het Everything But Arms-initiatief (EBA) voor de MOL's.

In het overleg over de EPA's horen de Singapore Issues een rol te spelen, zonder dat de ontwikkelingslanden deze issues worden opgedrongen. Een en ander geldt ook voor ACS-landen die een goederenakkoord afsluiten in plaats van een breed EPA: deze landen mogen niet onder druk worden gezet om op termijn ook een dienstenakkoord te sluiten. Overigens zijn er wel degelijk ook ACS-landen die graag hadden gezien dat de investeringsagenda van de Singapore Issues wel in de EPA's was opgenomen. Hieruit blijkt wel dat de belangen van de ACS-landen uiteen beginnen te lopen en dat de Commissie terecht ruimte maakt voor EPA's met subregio's en individuele landen.

De EU-Afrika Strategie is niet bedoeld om Europese belangen te beschermen. Een ander betekent natuurlijk niet uit dat de EU geen economische belangen zou hebben in Afrika. De EU kiest bij het verwerven van grondstoffen echter een constructievere opstelling dan een aantal andere landen. Zo heeft de EU zich verbonden aan de campagne Publish What You Pay en het Extractive Industries Transparency Initiative.

De regering spant zich in voor het afsluiten van terugnameovereenkomsten voor illegale migranten. Tegelijkertijd maakt zij zich hard voor pilots met circulaire migratie en nauwere samenwerking met landen waaruit veel mensen naar de EU emigreren, bijvoorbeeld Mali.

Voor het welslagen van de missie in Tsjaad is neutraliteit cruciaal. De missie zal de betrokken partijen met andere woorden van meet af aan moeten laten zien dat zij zonder onderscheid des persoons de (mensen-) rechten van inwoners en vluchtelingen beschermt.

De tegenstelling tussen «sandalen en soldaten» is er een van het verleden. De ministeries van Ontwikkelingszaken en Defensie hebben veel van elkaar geleerd en daarmee is het wederzijdse respect gegroeid. De minister benadrukt dat de inspanningen van de medewerkers van NGO's evenzeer respect verdienen: zij betalen voor hun belangrijke steeds vaker de hoogste prijs.

Somalië is ten onrechte niet geagendeerd voor de komende Razed. Bezien zal worden of het mogelijk is om deze omissie te corrigeren. Nederland probeert verder de situatie in Somalië te verbeteren door de politieke

dialogoog te faciliteren onder meer door financieel bij te dragen aan de nationale verzoeningsconferentie. Verder betaalt Nederland mee aan de African Union Mission to Somalia.

De Ethiopische troepen in Somalië zijn daar officieel nog steeds op uitnodiging van de interim-regering van Somalië. De gang van zaken rond de komst van deze troepen roept echter terecht vragen op. Al met al is de situatie in het land zo ernstig dat hieraan binnen de EU zeker meer aandacht moet worden besteed.

Nederland zal zich op Bali hard maken voor erkenning van het principe «de vervuiler betaalt». Dat betekent onder meer dat Nederland zal zoeken naar medestanders voor een andere invulling van het Adaptatiefonds. Beide punten zijn belangrijk, omdat het anders wel eens onmogelijk kan blijken om overeenstemming te bereiken met de ontwikkelingslanden over de aanpak van de broeikasproblematiek. Deze landen benadrukken immers terecht dat de gevolgen van de vervuiling van industrielanden niet op hen afgewenteld mogen worden. Voor dit standpunt zal de regering uiteraard steun proberen te krijgen op de Radeb. Dat is overigens zeker geen eenvoudige opdracht, want lang niet alle EU-lidstaten delen de Nederlandse opvattingen hierover.

De Kamer zal zo mogelijk schriftelijk worden geïnformeerd over mogelijkheden om analyses van verzekeringsmaatschappijen te gebruiken bij investeringsbeslissingen.

De EU heeft 50 mln. beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van adaptatiebeleid in ontwikkelingslanden. Dit bedrag staat dus los van het Adaptatiefonds.

Nederland blijft zich binnen de EU inzetten voor uitfasering van de export-subsidies. Hierover zullen waarschijnlijk beslissingen worden genomen bij de mid term review. Verder streeft de EU ernaar met haar beleid voor landbouwontwikkeling in Afrika aan te sluiten bij de Afrikaanse agenda zoals die bijvoorbeeld is neergelegd in het Africa Agriculture Development Programme. De minister merkt op dat hij hierop terugkomt in de reeds toegezegde notitie over landbouw, rurale bedrijvigheid en voedselzekerheid.

Ten slotte zegt de minister dat hij zich ervoor sterk zal maken dat de agenda van de Radeb zo spoedig mogelijk naar de Kamer wordt gestuurd.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Waalkens

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Ormel

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Van Baalen

De griffier van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Huisinga